

Met onder andere:

Samengaan van
economie en milieu

Interview met
Teunis Jacob Slob

Monsternemingen en
het winterse weer

Grondwaterkwaliteit op
Tmt-bedrijven

Operationeel en kort nieuws

LMM-nieuws

Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid

Het winterse weer van de afgelopen tijd heeft de monsternemingen behoorlijk parten gespeeld. Grond- en slootwater laat zich nu eenmaal lastig verzamelen bij vorst of met een pak sneeuw op het veld. Meer daarover in deze nieuwsbrief. Daarnaast een variatie aan berichten over duurzaam ondernemen: hoe presteren bedrijven uit het 'Telen met toekomst' project ten opzichte van andere bedrijven, een interview met deelnemer Teunis Jacob Slob uit Noordeloos en aandacht voor een brochure met gegevens uit de praktijk van melkveehouders met verschillende bedrijfsstrategieën. Kortom, weer volop informatie voor u in deze nieuwsbrief. Voor vragen of suggesties mailt u naar Imm@rivm.nl.

Economie en milieu kunnen goed samen gaan

Melkveehouders met een laag stikstofbodemoverschot halen betere economische resultaten dan melkveehouders met een hoog stikstofbodemoverschot. Dat maakt nieuwsgierig: hoe komt dit?

Om hier meer zicht op te krijgen, heeft LEI Wageningen UR de melkveehouders uit het LMM ingedeeld naar zes bedrijfsstrategieën: de autonome boer, het eenvoudig bedrijfssysteem, de koeienboer, de graslandboer, de intensieve groeier en de groeier. Uit elk van deze strategieën is een melkveehouder geïnterviewd die het verhaal bij de cijfers vertelt. De resultaten van dat bedrijf zijn vergeleken met die van gelijksoortige bedrijven. Dit, en nog meer, staat in de brochure 'Mineralenmanagement en economie op melkveebedrijven; gegevens uit de praktijk'.

In de brochure is de grote diversiteit te lezen tussen melkveehouders, hun resultaten en de wijze waarop ze daartoe komen. Elke strategie kent ondernemers die goede economische resultaten combineren met goede milieuresultaten. Economie en milieu kunnen dus goed samengaan. De beste resultaten worden bereikt als alle bedrijfsonderdelen goed in elkaar passen met een doordachte strategie die past bij de ondernemer en zijn of haar omgeving.

De brochure wordt ingezet bij het project 'Kansen voor koeien door samenwerking', een samenwerkingsverband van het groen onderwijs dat door Wageningen UR wordt ondersteund. U kunt de brochure downloaden op www.lmm.wur.nl.

Interview met deelnemer Teunis Jacob Slob te Noordeloos

‘Zorg voor mens, dier en milieu’

Teunis Jacob (50) en zijn vrouw Nelia zijn eigenaar van melkveebedrijf ‘de drie Wedden’ met circa 100 stuks melkvee en 60 stuks jongvee. Het bedrijf is al generaties lang in de familie. Teunis Jacob: ‘toen ik in 1978 samen met mijn ouders een maatschap begon was het bedrijf 15 ha groot. Nu hebben we 65 ha grond in eigendom waarbij nog 35 ha wordt gepacht. We zitten ruim onder de norm van 170 kg stikstof dierlijke mest per hectare. We zijn dus een extensief bedrijf en dat bevalt prima.’ Volgens Slob is dat allemaal heel geleidelijk tot stand gekomen: ‘er dienden zich in de loop der jaren kansen aan en daar hebben we gebruik van kunnen maken.’

Duurzaam boeren

Slob vervolgt: ‘we deden mee met het project milieuzorg voorbeeldbedrijven en zijn in 1994 overgeschakeld op het biologisch boeren. We konden toen grond bijkopen binnen de ecologische hoofdstructuur. Wij zagen namelijk mogelijkheden voor natuurbescherming in combinatie met agrarisch gebruik. We gingen ook meedoen aan het weidevogel- en grutto-project. Op percelen met uitgesteld maai-beheer rijden we dan in het voorjaar minder mest uit. Al vooruitkijkend, meedenkend en met eigen initiatieven komend zijn we zo eigenlijk steeds meer de kant van het duurzaam boeren opgegaan.’

Uitdagingen

Teunis Jacob houdt ook wel van uitdagingen. ‘We zijn nu gestart om jonge mensen in een leer-werk traject het duurzaam boeren bij te brengen. Als ik mogelijkheden zie die voor het bedrijf of de samenleving van toegevoegde waarde zijn, dan wil ik daar graag mee aan de slag. Agrarisch natuurbeheer, de ‘groene koe’, slootkant beheer, noem maar op. Ik vind het leuk om dit soort initiatieven met collega’s uit de sector op te pakken. Daarom vind ik die Natura 2000 ook een negatieve ontwikkeling. Wat hebben wij daar nu echt over mee kunnen denken en beslissen? Die top-down benadering werkt volgens mij niet goed.’

Zorg

Nelia werkt ook mee in het bedrijf, maar niet fulltime. Naast de opvoeding van hun 6 kinderen, waarvan er nu 3 uitgevlogen zijn, vervult ze een belangrijke functie voor de zorgboerderijen in de regio. Nelia schuift aan en vertelt: ‘op een zorgboerderij wordt aan mensen met een beperking een zinvolle en actieve invulling van de dag geboden. Bij de Stichting Landbouw en Zorg (ZH) coördineer ik de zorgvraag en het aanbod. Er zijn in Nederland al zo’n 800 zorgboerderijen met enkele duizenden cliënten die daar vaak heel goed onder gedijen.’ Niet alleen de zorg voor het milieu blijkt hoog in het vaandel van de familie Slob te staan.

Meetnet

‘Rond 1998 deden we al eens een aantal jaren mee met het meetnet’, vertelt Teunis Jacob. ‘En in 2005 zijn we opnieuw mee gaan doen met het LMM-veenprogramma. Ik ben gewoon heel erg geïnteresseerd in die waarnemingen. Die briefrapportages van jullie bekijk ik ook altijd met belangstelling, vooral de vergelijking met de andere deelnemers.’ In het slootwater van Slob blijken stikstof en nikkel boven de norm te zitten. ‘Ik vraag me af in hoeverre ik dat zelf kan beïnvloeden’, reageert Slob, ‘door het waterschap wordt hier ook vaak gebiedsvreemd water ingelaten om het peil in stand te houden. Geen idee wat daardoor allemaal in mijn sloot terecht komt.’

Greppelbemonstering

Het RIVM is in 2005 begonnen met een onderzoek naar de kwaliteit van greppelwater. Slob is één van de circa tien deelnemers aan dat programma. ‘We bemonsterden eerst zelf, maar later kwam daar een bedrijfje voor langs. Ik denk dat het richting Brussel ook wel beter is als we die bemonstering niet zelf doen, dat wekt misschien alleen maar wantrouwen.’ Teunis Jacob geeft aan dat hij, sinds het greppelwater bemonsterd wordt, de greppel nog wat bewuster mijdt bij het uitrijden van de mest. ‘Het heeft uiteindelijk ook geen zin om die te bemesten, dit is dus eigenlijk een win-win situatie’, zegt hij lachend. Inventiviteit is hem niet vreemd.

Aanpassing monsternemingen door het winterse weer

Bevroren sloten, grondwater dat bij het oppompen befrist, falende meetapparatuur: door het winterse weer kwam het veldwerk vanaf half december stil te liggen.

De derde week van januari zijn de monsternemingen weer gestart met 8 in plaats van 6 veldploegen. De achterstand kunnen we niet meer inhalen. Daarom zal:

1. de monsterneming op lössgrond doorlopen tot eind februari;
2. de monsterneming van slootwater enkele weken langer doorgaan; de periode tussen de rondes is verkort van 3 naar 2 weken. Dit laatste geldt ook voor de monsterneming van het drainwater.
3. de grondwaterbemonstering op gedraineerde zandgronden terug gebracht worden van 60 naar circa 30 locaties.

Wij informeren u per brief indien dit consequenties heeft voor uw bedrijf.

Grondwaterkwaliteit op 'Telen met toekomst' bedrijven

Binnen het LMM zijn een aantal kleine programma's waarin we naar een specifieke bedrijfstak kijken. In één daarvan participeren we in het project Telen met toekomst (Tmt) van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (WUR-PPO) en DLV Plant. Tmt richt zich op een duurzamere vorm van gewasbescherming en bemesting binnen de plantaardige teelten.

Een onderzoeksproject naar bemesting op akkerbouwbedrijven

In Tmt-bemesting werken PPO en DLV Plant sinds 2008 samen met twaalf akkerbouwbedrijven. In de praktijk wordt onderzocht wat de kansen en knelpunten zijn van nieuwe maatregelen en methoden voor verbetering van opbrengsten en milieukwaliteit. Ervaringen (bijvoorbeeld wat betreft het

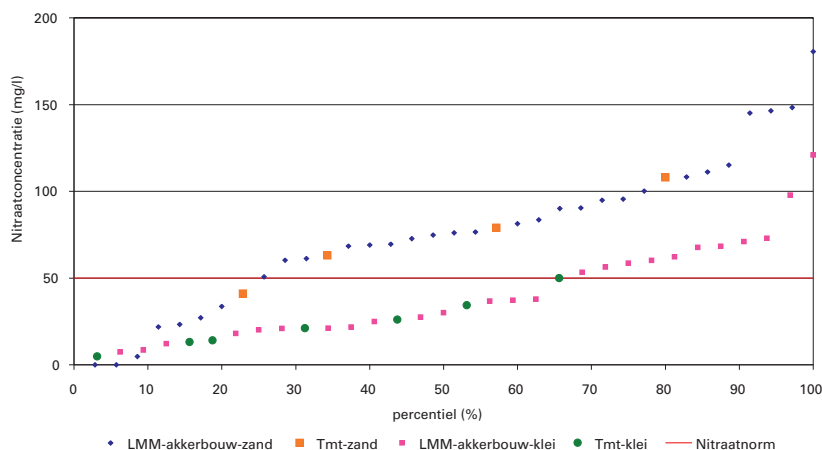
gebruik van de dunne fractie dierlijke mest en vormen van geleide bemesting) worden besproken en gedeeld met de deelnemers.

Tmt bedrijven in de kleiregio voldoen aan de nitraatnorm

In het cumulatieve frequentiediagram (bedrijven gesorteerd naar nitraatconcentratie) zien we dat in de zandregio de vier Tmt bedrijven zich niet onderscheiden van de reguliere LMM bedrijven. Drie van de vier Tmt bedrijven liggen boven de nitraatnorm van 50 mg/l en dit geldt ook voor de 'gewone' bedrijven. De zeven Tmt bedrijven in de kleiregio blijven onder de nitraatnorm en lijken het gemiddeld iets beter te doen dan de andere bedrijven.

Ondanks innovaties in mestgebruik blijft het lastig om de EU-norm te halen

De resultaten van het eerste meetjaar lijken erop te duiden dat, ook al wordt er intensief begeleid en naar vernieuwende oplossingen gezocht, het binnen de zandregio voor akkerbouwbedrijven lastig is om de nitraatnorm te halen. Zijn de goede resultaten van de Tmt-bedrijven in de kleiregio toeval? Zouden reguliere bedrijven die daar nu boven de nitraatnorm zitten er met de innovatieve Tmt-bedrijfsvoering onder kunnen komen? We hopen dat de resultaten van de komende jaren hier meer duidelijkheid in kunnen brengen.

Colofon

LMM-nieuws is een uitgave van het RIVM en LEI Wageningen UR. De nieuwsbrief verschijnt drie keer per jaar en is bedoeld voor ondernemers uit de agrarische sector die deelnemen aan het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid.

Redactie

Bernard van Elzaker
Noortje van den Berkmortel

Opmerkingen en vragen

lmm@rivm.nl

Vormgeving

Uitgeverij RIVM

Fotografie

RIVM, LEI Wageningen UR

Websites van het LMM

RIVM: www.rivm.nl/lmm
LEI: www.lmm.wur.nl

Aan deze editie werkten mee

Aart van den Ham
Arno Hooijboer
Ton van Leeuwen
Niels Masselink
Joan Reijs

Operationeel nieuws

Actuele monsternemingen

- Afronding bodemvocht in de lössregio door RIVM, werkzaamheden uitgelopen door de weersomstandigheden;
- Grondwater op een deel van de zand(winter) locaties (zie het artikel hierover elders in de nieuwsbrief) door RIVM;
- Grondwater (tweede ronde) in de kleiregio door IDDS;
- Grondwater in de veenregio door GRONTMIJ;
- Sloopwater (tweede ronde) vanaf eind februari door CBD;
- Sloopwater (laatste ronde) vanaf eind maart door CBD;
- Drain- en sloopwater in de zand- klei en veenregio door CBD.

Monsternemingen vanaf april

- Grondwater in de zandregio door RIVM, IDDS en GRONTMIJ;
- Grondwater op negen Koeien en Kansen bedrijven in de zandregio door RIVM;
- Grondwater op vier Telen met toekomst bedrijven in de zandregio door RIVM;

- Grondwater op acht Vollegrondsgroenten-bedrijven door RIVM.

Monsternemingen vanaf juni

- Sloopwater (4 rondes) op alle bedrijven in de klei-, veen en zandregio die in de winter ook al bemonsterd werden.

Werving deelnemers

- De voorbereidingen van de grondwater-kwaliteitbemonsteringen in de zomer van 2010 zijn in volle gang. Er zijn tot nu toe zeven bedrijven afgevallen, dit is slechts 3 procent van de totale groep. Voor de werving van nieuwe bedrijven worden kandidaten geselecteerd uit het Bedrijven-Informatienet (BIN).

Diverse rapportages

- RIVM brieftapportages waterkwaliteit die in het eerste kwartaal van 2010 verstuurd zullen worden zijn: Veen 2008/2009, Zand 2009, Klei 2008/2009, Telen met toekomst 2009, Koeien en Kansen 2009 en Vollegrondsgroenten 2009.

Kort nieuws

- Het LEI-verslag 'Mestbenutting: innovaties in de praktijk' is uitgebracht. In dit verslag worden ervaring gepresenteerd van het delen van initiatieven voor een betere benutting van dierlijke mest in de praktijk. De initiatieven zijn besproken in een bijeenkomst met beleidsmakers en agrarische ondernemers.
- In de LEI-brochure 'Dynamische bedrijfsvergelijking op maat' wordt de tool Face-IT gepresenteerd. Face-IT is een tool waarmee

de prestaties van een bedrijf kunnen worden gepositioneerd ten opzichte van spiegelgroepen. Op basis hiervan kunnen sterke en zwakke punten in de bedrijfsresultaten worden opgespoord.

- Voor presentatiedoelinden worden korte filmpjes gemaakt van de monsternemingen in de verschillende regio's. In de zand-, veen- en lössregio zijn de beelden geschoten. Binnen een paar maanden volgen de opnamen in de kleiregio.